

νταν στη μονή του Αγίου Συμεών του Θαυματουργού. Το 1042 είναι το έτος θανάτου του. ΧΡ.ΜΠ.

Βιβλιογραφία:

Grumel, V., "Le patriarcat et les patriarches", EO 33 (1934) 138-139. Παπαδόπουλος, Χρυσ., *Ιστορία της Εκκλησίας Αντιοχείας*, Αλεξάνδρεια 1951, σ. 841-842. ΘΗΕ 6 (1965) 218. Todt, K.-P., *Region und griechisch-orthodoxes Patriarchat von Antiochia in mittelbyzantinischer Zeit und im Zeitalter der Kreuzzüge (969-1204)*, Wiesbaden 1998, σ. 663-665.

4. Ο Βαλαμών. Ο Θεόδωρος Βαλαμών μαζί με τον Ιωάννη Ζωναρά και τον Αριστοπόλο συγκροτούν την τριάδα των μεγάλων κλασικών κανονολόγων του 12^{ου} αι. Γεννήθηκε περί το 1140 στην Κωνσταντινούπολη, ο δε θάνατός του τοποθετείται μετά το 1195 και, κατά τον Todt, λίγο πριν από την άλωση της Κωνσταντινούπολης το 1204. Από νεαρή ηλικία σταδιοδρόμησε στην εκκλησιαστική ιεραρχία διαδοχικά ως διάκονος του ναού της Αγίας Σοφίας, νομοφύλαξ, χαρτοφύλαξ (επί πατριαρχίας Θεοδοσίου του Α΄) και πρωτοσύγκελλος. Με την υποστήριξη του Ισαάκ Β΄ Αγγέλου εξελέγη Πατριάρχης Αντιοχείας (1185-1191), χωρίς, όμως, ποτέ να μεταβεί στην έδρα του, λόγω της λατινικής κατοχής. Ο Νικόλαος Χωνιάτης υποστηρίζει ότι ο αυτοκράτορας καλλιέργησε στον Θεόδωρο την ελπίδα αναρρήσεως στον πατριαρχικό θρόνο της Κωνσταντινούπολης, προκειμένου ως έγκριτος κανονολόγος να εκδώσει γνωμοδότηση κύρους υπέρ του μεταθετού των επισκόπων (*Χρονική διήγησις*, ed. I. A. van Dieten, CFHB XI/1, Berlin 1975, σ. 40641-61). Πράγματι, η θετική γνωμοδότηση του Θεόδωρου υποβλήθηκε την υλοποίηση των αυτοκρατορικών σχεδίων για την αντικατάσταση του Πατριάρχη Κωνσταντινούπολης Λεοντίου από τον Δοσίθεο Ιεροσολύμων. Ωστόσο, επειδή ζήτησαν σφοδρές αντιδράσεις από ισχυρούς εκκλησιαστικούς κύκλους κατά της πατριαρχίας του Δοσίθεου, ο τελευταίος σύντομα απομακρύνθηκε από τον Οικουμενικό Θρόνο και επέστρεψε στην προηγούμενη έδρα του. Τη θέση, όμως, του Πατριάρχη Κωνσταντινούπολης δεν κατέλαβε ο Βαλαμών, αλλά ο Ιωάννης Ξιφιλίνος.

Ο Θεόδωρος Βαλαμών ως ερμηνευτής και σχολιαστής των ιερών κανόνων προσφεύγει κυρίως στην ιστορική-υποκειμενική μέθοδο. Για την επίλυση προβλημάτων της εποχής του, αλλά και τη συστηματική ερμηνεία των ιε-

ρών κανόνων, χρησιμοποιεί ως βάση όχι μόνον εκκλησιαστικής προέλευσης πηγές δικαίου (Κανόνες, Αγία Γραφή) αλλά και νόμους της Πολιτείας, κάποιες φορές συνδυαστικά και ενίοτε απλώς διαλεκτικά. Η νομική ακριβολογία, η ιστορική αφήγηση και η εκκλησιαστική γλώσσα συγκροτούν την υφολογική ιδιοπροσωπία του. Συχνά, προς επίρρωση των ερμηνειών του, ο Βαλαμών ανασύρει και αξιοποιεί ρήσεις μεγάλων Πατέρων της Εκκλησίας και θεμσοφικά γνωμικά, ενώ επιμένει στην ορολογική αποσαφήνιση λέξεων και διατυπώσεων των κανονικών κειμένων. Διακρίνεται για το ερμηνευτικό του ήθος, καθώς, όταν προτείνει μια λύση βασιζόμενη σε προσωπική του γνώμη, το δηλώνει ρητώς. Στα σχόλια και τις ερμηνείες του παραπέμπουν όλοι οι μεταγενέστεροι κανολόγοι μέχρι και σήμερα.

Συγγράμματα. Το έργο του απαρτίζεται από τα εξής συγγράμματα:

Ἐξηγήσεις τῶν ἱερῶν καὶ θείων κανόνων τῶν τε ἁγίων καὶ πανευφύμων Ἀποστόλων καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, ἀλλὰ μὴν καὶ τοπικῶν ἡτοι μερικῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἁγίων πατέρων... (PG 137:35-1489, PG 138:9-950. ΡΠ, τ. 1-3). Πρόκειται για το κύριο έργο του Βαλαμώννα επί πατριαρχίας Μιχαήλ Γ΄ του Αγκιάλου (1170-1178) κατά παραγγελία του αυτοκράτορος Μανουήλ Κομνηνού. Σκοπός συγγραφής ήταν η εναρμόνιση των Βασιλικῶν του Λεόντιου του Σοφού με τους κανόνες και τις κανονικές αποφάσεις κατά το πρότυπο της εργασίας του Φωτίου. Το έργο δημοσιεύθηκε για πρώτη φορά το 1620 στο Παρίσι και έτυχε αλεπάλληλων εκδόσεων. Η έκδοση των Ράλλν-Ποιτλή περιέχει σε σχέση με τις προηγούμενες εκδόσεις ανέκδοτα χωρία του συγγραφέα.

Ἐρωτήσεις κανονικαὶ τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου κυρίου Μάρκου, καὶ ἀποκρίσεις ἐπ' αὐταῖς τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Θεοδώρου τοῦ Βαλαμών (PG 138:951-1012, ΡΠ4, σ. 447-496). Στην PG απαντούν 63 ερωτήσεις ενώ στην έκδοση των Ράλλν-Ποιτλή δημοσιεύονται επιπλέον άλλες 3 με τους αριθμούς 3, 20 και 21. Ο χρονολογικός προσδιορισμός των ερωτήσεων προσδιορίζεται το 1195. *Τὸ καθῆκον καὶ ὅρος τοῦ ἐπισκόπου* (PG 119:1092-1093). Απόσπασμά του ανατυπώθηκε και στην PG 138:1011-1012. *Θεοδώρου τοῦ Βαλαμών πατριάρχου Ἀντιοχείας μελέται ἡτοι ἀποκρίσεις* (PG 138:1013-1076, ΡΠ4, σ. 497-579. Οι

κατωτέρω μελέτες ανατυπώθηκαν και στην PG 119:1161-1224). Αναλυτικότερα: *Μελέτη ἡγουν ἀποκρίσις, χάριν τῶν πατριαρχικῶν προνομίων* (PG 138:1013-1034, ΡΠ4, σ. 542-555). *Μελέτη, χάριν τῶν δύο ὀφρικίων, τοῦ τε χαρτοφύλακος καὶ τοῦ πρωτεκδικίου* (PG 138:1033-1052, ΡΠ4, σ. 530-541). *Διάγνωσις, χάριν τοῦ λαλιθέντος συνοδικῶς ζητήματος, περὶ τοῦ εἰ χρὴ τὸν αὐτὸν καὶ ἓνα δυσὶ δισεξαδέλφαις συνάπεσθαι* (PG 138:1052-1064, ΡΠ4, σ. 556-564). *Ἐπιστολὴ χάριν τῶν διδομένων θυμαμάτων παρὰ τοῦ πατριάρχου, κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς κατχίσεως* (PG 138:1064-1073, ΡΠ4, σ. 523-529). *Μελέτη χάριν τῆς εἰς τοὺς θεῖους ναοὺς τῶν μοναστηρίων γινομένης μετακλίσεως διὰ σημαντηρίων τριῶν* (PG 138:1073-1076, ΡΠ4, σ. 520-522). *Ἐπιστολὴ χάριν τῶν ὀφειλουσῶν τελεῖσθαι νησιεῖων ἑκάστου ἔτους πεμφθεῖσα πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς* (PG 138:1335-1360, ΡΠ4, σ. 556-579). *Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ὀσιώτατον καθηγητὴν τῶν κατὰ τὸν Παπικὸν μοναστηρίων μοναχῶν κυρῶν Θεοδόσιον χάριν τῶν ρασοφόρων* (PG 138:1359-1382, ΡΠ4, σ. 497-510).

Περὶ τοῦ μὴ ἀναγιγώσκειν βιβλίον μαθηματικῶν (ΡΠ4, σ. 511-519).

Στο έργο του Βαλαμώννα συγκατελέγονται επίσης διάφορα ποιήματα και επιγράμματα [K. Horna, "Die Epigramme des Theodoros Balsamon", *Wiener Studien* 25 (1903) 165-217]. E.XPI.

Βιβλιογραφία:

Γεθεών, Μανουήλ, «Ο Βαλαμών υπό Καβασιλα κρινόμενος», EA 39 (1919) 181-184. ΘΧΕ 2 (1937) 297-299. Χριστοφιλόπουλος, Α., «Η σχέση των κανόνων προς τους νόμους και ο Θεόδωρος Βαλαμών», EEBE 21 (1951) 69-73. Herman, E., "Balsamon, Théodore", DDC 2, 76-83 ΘΗΕ 6 (1965) 218-219. Failler, A., "Une réédition de Balsamon par Nil Kabasilas", REB 32 (1974) 211-223. Μεβεβίσογλου, Π., «Θεόδωρος ο Βαλαμών», Στάχυς 87 (1989) 485-492. Stevens, G.P., *De Theodoro Balsamone. Analysis operum ac mentis iuridicae*, [Corona Lateranensis 16], Rome 1969. Viscuso, P., "Marital Relations in the Theology of the Byzantine Canonist Theodore Balsamon", *Östkirchliche Studien* 39 (1990) 281-288. ODB 1 (1991) 249. Οικονομίδης, Ν. (επιμ.), *Το Βυζάντιο κατὰ τὸν 12ο αἰῶνα. Κανονικὸ Δίκαιο, κράτος καὶ κοινωνία*, [Society of Byzantine and Post-Byzantine Studies. Diptycha-Paraphylla 3], Αθήνα 1991 (μετέτ. Η. Hunger, C. Gallagher, Κ. Πιτοάκν, V. Τίτιξογλου, J. Meyendorff καὶ R. Macrides). LThK³ 1 (1993) 1375. Angold, M., *Church and Society in Byzantium under the Comneni, 1081-1261*. Cambridge: University Press 1995. Prokurat, M. - Golitzin, A. - Peterson, M., *Historical Dictionary of the Orthodox Church*, London: Scarecrow 1996. ODCC, 1997, σ. 147. Todt K.-P., *Region und griechisch-orthodoxes Patriarchat von Antiochia in mittelbyzantinischer Zeit und im Zeitalter der Kreuzzüge (969-1204)*, Wiesbaden 1998.

Θεόδωρος, Επίσκοποι.

1. Ο Μοψουεστίας (353-428). I. Βίος.

Γεννήθηκε στην Αντιόχεια γύρω στο 353. Μαθήτευσε κοντά στον ονομαστό ρήτορα Λιβάνιο και αργότερα ήταν μαθητής του Ιωάννη του Χρυσόστομου, στο Ασκητήριον του Διοδώρου Ταρσοῦ στην Αντιόχεια. Το 383 χειροτονήθηκε πρεσβύτερος από τον αρχιεπίσκοπο Φλαβιανό στην Αντιόχεια, όπου και παρέμεινε πολλά χρόνια αναπτύσσοντας έντονη δράση κατά των αρειανών και των απολιναριστών. Αργότερα, ακολούθησε τον δάσκαλό του Διοδώρο στην Ταρσό. Το 392 εξελέγη επίσκοπος στη Μοψουεστία, για την ανάπτυξη της οποίας εργάστηκε ακαταπόνητα. Επισκεπτόταν, όμως, συχνά την Αντιόχεια, όπου δίδασκε στο Ασκητήριον. Η φήμη του ως θεολόγου έδωσε ιδιαίτερη αίγλη στη σχολή, στην οποία μαθήτευσαν σημαντικές προσωπικότητες της ιστορίας της Εκκλησίας, όπως ο Ρουφίνος, ο Θεοδώρητος, ο Νεστόριος, κ.ά. Μετά τον θάνατό του, το 428, κατηγορήθηκε από τον Κύριλλο Αλεξανδρείας ως ο πατέρας του νεοτοριανισμού και καταδικάστηκε από την Ε΄ Οικουμενική σύνοδο το 553.

II. Έργα. Ο Θεόδωρος έγραψε πολλά συγγράμματα, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων έχει χαθεί, εξαιτίας του κλιματικού που επικράτησε μετά την καταδίκη του. Σώθηκαν ελάχιστα τμήματα των έργων του, στα ελληνικά, στα λατινικά και στα συριακά. Στα ελληνικά σώζονται τα *Υπομνήματα* στους δώδεκα προφήτες, καθώς και αποσπάσματα από το *Υπόμνημα* στους Ψαλμούς και από το *Περί ενανθρωπίσεως*. Στα συριακά σώζεται το *Υπόμνημα* στον Ιωάννη, το *Κατὰ Μακεδονιανῶν* και οι δεκαεξί *Κατηχητικές ομιλίες*.

III. Θεολογία. Ο Θεόδωρος Μοψουεστίας δεν αποδεχόταν τα δευτεροκανονικά βιβλία της ΠΔ, καθώς και τα βιβλία των *Παραλειπομένων*, του *Εσδρα* και τις επιγραφές των *Ψαλμών*. Επίσης, δεν δεχόταν την ύπαρξη μεταφορικού νοήματος στα κείμενα της ΠΔ και γι' αυτό περιοριζόταν στην ορθολογική και κατά γράμμα ερμηνεία της. Αυτός ο προσωπικός τρόπος ερμηνείας του, που δεν ήταν ούτε αλληγορικός, ούτε τυπολογικός, ονομάστηκε «ιουδαϊκή εξήγηση». Ακολουθώντας τη χριστολογική γραμμή των Αντιοχειανῶν διδασκε την ένωση δυο τέλειων φύσεων του Χριστού, οι οποίες παρέμειναν τέλειες ακόμα και μετά την ένωσή τους. Στο